

بیانیه مؤسسان در تبیین
ظرفیت‌ها، ضرورت‌ها، تمایزها
فرصت‌ها و تهدیدهای
تأسیس و پیشبرد
انجمن علمی ارتقای کتابخانه‌های عمومی ایران

نخستین مجمع عمومی عادی
۲۷ تیرماه ۱۳۹۷

انجمن علمی، نهادی حرفه‌ای و تخصصی است که به «اجتماع علمی»؛ یعنی کنشگران عرصه دانش تعلق دارد. همین تعریف کوتاه، مقارنت کنش (عمل حرفه‌ای) و دانش (انتظام یا دیسپلین مقبول دانشوران) را در ماهیت و کارکرد انجمن‌های علمی نشان می‌دهد. این نهاد اجتماع دانش‌بنیان، با استقرار نظامی حرفه‌ای از صلاحیت‌ها، معیارها، هنجارها و ارزش‌های مورد اشتراک و اتفاق، به مرجعی برای رسمیت یافتن، وثوق، تأیید و اعتبارسنجی مبدل می‌شود. انجمن‌های علمی، عرصه عمومی علم را از طریق ارتباطات غیررسمی، متکثر و پویا شکل می‌دهند و با گسترش قلمرو مبادله اطلاعات و معانی، نظام علم و انتظام اجتماعی مبتنی بر دانش را مشروعیت می‌بخشند و اثربخش می‌سازند. سیاست‌گذاری و ارزشیابی هر نظام علمی در سطح عمومی، مشروع و کارآمد نخواهد بود مگر آنکه در تعامل با جریان باز و نامتناهی زندگی علم (زیست-جهان)، نقش اصیل اجتماع علمی را در فرایندهای خط‌مشی‌گذاری عمومی برای دانش بپذیرد. انجمن علمی، یکی از تجلیات بارز پذیرش این نقش اصیل، پذیرفته شدن و استقبال از زیستن در جهان دانش و خرد و معرفت است که دست‌کم پیشینه‌ای چهارصدساله از عصر انقلاب علمی دارد و در تاریخ معاصر کشورمان نیز لاقلاً سه دوره را تجربه کرده و دو گونه مهم از آنها پدیدار شده است:

۱. انجمن‌هایی با هدف اولیه توسعه مرزهای دانش، پژوهش و آموزش در ساختارهایی دانشگاهی که چشم‌انداز غایی آنها، بهبود روال‌ها و رویه‌ها رشته‌های تخصصی است؛
۲. انجمن‌هایی با غایت توسعه و ارتقای کنش در جامعه مؤلّد و مولود و مخاطب دانش و مهارت، از طریق تقویت تعامل و گفت‌وگوی دانشوران در زندگی دانشی بر بستر پژوهش، آموزش و بازنگری پیاپی در روش.

❖ ضرورت

بر این اساس، در طلب مواهب شکل‌گیری سپهر عمومی دانش با تحکیم اجتماع علم؛ پیروی از رهنمود خرد، سیاست‌های مصوّب ملی، برنامه‌های توسعه‌ای و نقشه جامع علمی؛ بسترسازی تکثر و هم‌اندیشی، کمک به نقش‌آفرینی ذی‌نفعان دانش و کنش در شبکه‌ای تعاملی، احتراز از تک‌صدایی و تمرکز؛ بالابردن سرمایه اجتماعی با تقویت اعتماد، انسجام، امید، ارتباط و اتصال؛ پیش‌گیری یا علاج دل‌سردی و بی‌انگیزی کنشگران، ذره‌ای شدن اجتماع، بروز از خودبیگانگی، تضعیف اعتماد به نفس، احساس مؤثر نبودن در ایفای نقش اجتماعی و تصمیم‌سازی؛ و بالمآل ارتقای مشروعیت و کارآمدی (مقبولیت درونی و بیرونی)، هویت جمعی و منزلت حرفه‌ای دانشوران و کنشگران کتابخانه‌های عمومی ایران از طریق مشارکت، همیاری و حمایت در اجتماع فعال علمی، اندیشه پیدایش «انجمن علمی ارتقای کتابخانه‌های عمومی ایران» پدید آمده، به مشورت و هم‌فکری برخی از دانشگاہیان و متخصصان و حرفه‌مندان و مدیران این عرصه گذاشته شد و پس از نقد و نظر در جلسات حضوری و جمعی و پیرامونی، با توجه به لزوم موارد پیشگفته و ظرفیت‌ها و توانمندی‌ها، تأسیس این انجمن ضروری نمود، به این امید و غایت، که با ابزار پژوهش و آموزش، فضای گفت‌وگو عمومی این دانش‌گشوده‌تر گردد و خدمت دانش‌بنیان را به‌شایستگی در جهت نفع عموم و منفعت ملی تمهید کند و با تصحیح تعلیم و تحقیق دانشگاهی، همچنین پی‌گیری و پشتیبانی از آن در مهارت‌ها و نیازهای حیطة خدمت، بنیان فلسفه وجودی رشته استوارتر شود و دوام موجودیت، رشد و توسعه حرفه تضمین گردد؛ و فراتر از رشته و حرفه، جامعه مدنی و مردم‌سالاری و سرمایه اجتماعی ایران عزیز اسلامی نیز ارتقا یابد.

❖ ظرفیت

اتکای ضرورت‌ها، بر ظرفی ارجمند و پتانسیلی عظیم است:

نیروی انسانی در کتابخانه‌های عمومی، که بیش از ۱۰ هزار کتابدار و سرپرست و مدیر؛ صدها دانشجو و دهها استاد و مدرس در مراکز آموزش عالی، بالغ بر ۲۰۰۰ دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد و دکتری در حرفه، و هزاران شهروند مهیای مشارکت در پیرامون را شامل است، سرمایه انسانی هنگفت و فراتر از تقویم و تخمین را بشارت می‌دهد. این گونه از کتابخانه، بیشترین دانش‌آموختگان و دانشوران کتابداری را به خود جذب کرده و می‌کند؛ و یکی از گسترده‌ترین ظرفیت‌های دانشی و حرفه‌ای را در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دارد، گستره‌ای چند انتظامی (میان‌رشته‌ای) که پهنه عام و فراگیر مخاطب و کاربر را پوشش می‌دهد.

این سرمایه در کنار و ورای سرمایه ملی مشهود (هزاران میلیارد تومان ساختمان و تجهیزات و بودجه جاری)، عظمت ظرف و سترگی مسئولیت حفظ و ارتقای آن را بیشتر نمایان می‌کند. الزام قانون و اسنادبالادست سیاست‌گذار ملی به تخصیص بودجه برای پژوهش‌های کاربردی و -دست‌کم- آموزش‌های ضمن خدمت هزاران حرفه‌مند، کمینه پنج میلیارد تومان را موضوع مشارکت و نظارت و مطالبه سالانه دانشوران و انجمن آنان می‌سازد.

انجمن هم‌اینک توان بالفعل کتابخانه‌های عمومی در انتشار کتاب، نشریه علمی-پژوهشی و مجله ترویجی؛ همچنین برگزاری رخدادهای هم‌اندیشی‌ها و همایش‌های ارتباطی دانشی و مهارتی و فرهنگی را برابر خود دارد و می‌تواند بهره‌وری، کارایی و تأثیرگذاری مطلوب آنها را وجهه عزم و نظر چاره‌اندیش خویش نماید.

وجود انجمن‌های علمی مشابه در جهان و امکان برخورداری از تجربه ایشان، همچنین حضور ارجمند انجمن‌های هم‌حیطه و هم‌موضوع - و نه هم‌حوزه و هم‌کارکرد- در میهن برای اهل دانش و صنعت در این انجمن مغتنم است و ظرفیتی هم‌عرض به شمار می‌رود.

به‌لحاظ اجتماعی نیز انجمن علمی کتابخانه‌های عمومی، از ظرفیت مطالبه و پشتیبانی توامان مردم و حاکمیت برخوردار است که به‌رغم ظهور و بروز در همه ادوار پیشین، چه‌بسا تا همیشه و حتی آینده نزدیک، پایدار نباشد. ظرفیت گسترده جامعه ایران به خدمات کتابخانه‌های عمومی، به‌ویژه در شهرهای متوسط و کوچک و نزد روستاییان و عشایر، فرصت تلاش برای فراهم کردن عدالت دسترسی به اطلاعات و دانش و مهارت، کمک به رفع آسیب‌ها، آموزش کاربران و ... را فراروی دانشیان و کنشگران می‌نهد.

❖ فرصت‌ها

ضرورت و ظرفیت، نشانگر زمینه فعالیت انجمن نیز هست، اما زمانه و زمینه فرصت‌های گسترش دانش و ارتقای کنش را بیشتر نمایان می‌کند. ایجاد تغییر پایدار، متداوم و برگشت‌ناپذیر با مشارکت در سطح دانش از طریق کاستن از وابستگی گرایش‌ها، نگرش‌ها و رفتار فردی و سازمانی به مدیریت‌های ناپایدار و متمرکز؛ همچنین پیشبرد برنامه‌های راهبردی و عملیاتی و ... بر پایه خرد جمعی، یکی از مهم‌ترین فرصت‌های انجمن علمی است. چنانکه در مقدمه نیز ذکر شد، مشارکت در سیاست‌گذاری و ارزیابی؛ و ایجاد و تقویت به‌سامان و عالمانه شبکه ذی‌نفعان فرصت مهم دیگر است. اما تقویت نگاه به درون، شناسایی استعدادها، قدر نهادن آنها و تمهید رشد سازمانی (نظام ارتقای مدیریتی)؛ هموار کردن مسیر بالندگی و ارتقای کتابخانه‌های عمومی، کتابداران و خدمات مردم‌گرا؛ تسهیل مشارکت و انتخاب‌گری عمومی، کاهش تعارض‌های طبقاتی، کمک به تبیین جایگاه واقعی کتابخانه‌های عمومی در جامعه و ارائه تصویر مناسب از آن با بازنگری ساختارهای سازمانی و مهارت‌های حرفه‌ای در جهت افزایش منافع اجتماعی و کاستن از آسیب‌های فردی و محیطی و جمعی، فرصت‌های اجتماعی این انجمن شمرده می‌شود. به‌علاوه، در حیطه دانش، شکل‌گیری مرجعیت علمی برای شناسایی مسائل، ارائه راهکار،

آموزش، نقد، مطالبه و حمایت؛ همچنین تعیین و تأیید استانداردها و شاخص‌های خدمتی کتابخانه و صلاحیت‌های حرفه‌ای کتابدار عمومی؛ تحکیم پایدار ارتباط دوسویه و تعاملی با دانشگاه و دانشوران در گستره همه رشته‌های مرتبط، فضاهای اجتماعی و رسانه‌های جمعی؛ نظارت بر فرایند نظری و اجرایی و مالی پژوهش و آموزش (نیازسنجی، فراخوان، بررسی پیشنهادها، داوری و ارزیابی، بازخوردگیری و اثرسنجی و ...) و از طریق آن، بهره‌وری و کارآمدی خدمت کتابخانه‌های عمومی بسیار مغتنم است. همچنین از فرصت احساس نیاز، همراهی، پشتیبانی و مطالبه سازمان‌های مدیریتی کتابخانه‌های عمومی، به‌ویژه عمده‌ترین آنها در کمیت و مرجعیت قانونی (نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور) نباید غفلت کرد.

❖ تهدیدها

با این حال، موجودیت و دوام این انجمن علمی از ابهام و آسیب و تهدید بر کنار نیست. برخی از آنها مشابه سایر انجمن‌هاست و می‌توان با بررسی تجربه ناکامیاب برخی، از ابتلا به عوارض و رنجوری پرهیز کرد؛ برخی هم چه‌بسا خاص این انجمن باشد. مؤسسان مواردی را بر می‌شمارند و امیدوارند دستداران کتابخانه‌های عمومی، اعضای انجمن و مدیران آن تدابیر مقتضی برای مراقبت پیش گیرند:

- مشارکت ضعیف، ناشی از فقدان یا کم بودن تعهد به منافع جمعی و روحیه انسجام و همکاری گروهی (رویکرد غیرشخصی)؛ بی‌توجهی به مهارت‌های ارتباطی و سازوکارهای حفظ و جذب اعضا و تمهید مشارکت ایشان برای سیاست‌گذاری و نظارت در گستره ملی؛ کم‌عنایتی به شاخه‌های منطقه‌ای و استانی و غفلت از قضاوت‌های بین‌الذهانی.
- وابستگی و استقلال (دور شدن از اصالت هویتی و اجتماعی)، پدیدار شونده بر اثر غفلت اعضا از ضرورت‌ها، ظرفیت‌ها، ریشه‌ها و اصول ایجادکننده انجمن؛ وابسته و متعهد شدن به منافع و مصالح زودگذر سازمانی و مدیریتی خاص، با فرو نهادن منافع ملی؛ یا پدیدآمده به‌موجب بی‌توجهی به پیوستگی و ساختار شبکه‌ای اجتماع در جهت اهداف مشترک، عدم تقید به ذی‌نفعان، مراقبت نکردن از حفظ پیوندها با حامیان و هموندان، در نظر نگرفتن شبکه متکثر مصالح عمومی، انزوای ملی و ستیزه‌جویی به گمان و توهم حفظ و تقویت استقلال.
- درون‌زا نبودن، فقدان شور داوطلبی و نداشتن ویژگی‌های سازمان یادگیرنده.
- غفلت از منافع اعضا و مصالح صنفی (حقوق و تکالیف) ایشان، در ساختار انجمن علمی و با رویکرد حرفه‌ای (تناقض‌نما: به‌رغم علمی بودن انجمن).
- هم‌افزا نبودن با سایر انجمن‌ها و گروه‌های علمی و عدم همکاری با آنان. و در نهایت
- ضعف ارکان؛ به‌ویژه هیئت‌مدیره و بازرسی؛ وقت‌گذاری ناکافی، نداشتن عزم لازم و تعهد به همکاری و اطلاع‌رسانی و پاسخگویی، عدم مشارکت منظم و پیوسته در جلسات، داشتن تفکر قیومیت، رویکرد شخصی و انتفاعی (ولو در پی کسب اعتبار آکادمیک و یا اجتماعی)؛ غلبه رویکردهای صلب دانشگاهی بر رویکرد خدمت‌گرایی داوطلبانه؛ نداشتن چارچوب، ساختار، لوازم و نظام ارزشیابی.

هیئت‌مؤسس امیدوار است بر بنیاد ضرورت‌ها و ظرفیت‌های «انجمن علمی ارتقای کتابخانه‌های عمومی ایران»، فرصت خدمت و اثربخشی غنیمت شمرده شود، از آسیب و تهدید اجتناب گردد و با عنایت خداوند و یاری

مخلصانه دانشمندان و کنشگران حرفه، نهال نازک انجمن، تندباد پریشانی نبیند، ببالد و سایه‌ساری مانا نصیب ایرانیان عزتمند سازد و طعم خدمت حرفه‌ای دانش‌بنیان را گوارای جان شیرین‌شان گرداند؛ آمین.